

תורה שבעל פה

במעגלי המשנה

הוראות

א. משך הבחינה: שעותיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.

פרק ראשון	–	(13×6)	–	78 נקודות
פרק שני	–	(11×2)	–	22 נקודות
סך הכול	–			100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון (78 נקודות)

ענו על שש מן השאלות 1-9 (לכל שאלה – 13 נקודות).

1. תורה ומצוות

"רבי צדוק אומר: אל תעשם עטרה להתגדל בהם, ולא קרדום לחפור בהם..." (אבות, פרק ד', משנה ה').

א. הסבירו את שתי ההוראות של רבי צדוק. בתשובתכם ציינו למי הכוונה במילה "בהם". (5 נקודות)

ב. (1) בעקבות משנה זו שלל הרמב"ם את דרכם של לומדי תורה מסוימים.

מהי הדרך ששלל הרמב"ם?

(2) על פי הרמב"ם, מהי העבירה של לומדי התורה האלה?

(5 נקודות)

ג. כתבו טענה אחת שטען רבי יוסף קארו בתגובה על דברי הרמב"ם. (3 נקודות)

2. צדקה, אמת ויושר

א. "לא יבור את הגריסין, דברי אבא שאול. וחכמים מתירין" (בבא מציעא, פרק ד', משנה י"ב).

(1) הסבירו בלשונכם את המקרה.

(2) נמקו את דעת אבא שאול ואת דעת חכמים.

(8 נקודות)

ב. בהמשך המשנה כתוב: "ומודים שלא יבור מעל פי מגורה, שאינו אלא כגונב את העין".

כתבו בלשונכם את המקרה שבו חכמים מסכימים עם אבא שאול, והסבירו מדוע הם מסכימים איתו במקרה זה.

(5 נקודות)

3. תפילה

"תפילת המנחה עד הערב; רבי יהודה אומר: עד פלג המנחה" (ברכות, פרק ד', משנה א').

א. (1) העתיקו למחברתכם את הטבלה, ומלאו אותה על פי המשנה המצוטטת.

אומר	מקרה	דין

(2) הסבירו בלשונכם את המקרה.

(4 נקודות)

ב. (1) הסבירו מהו "פלג המנחה".

(2) שעת השקיעה באחד מימי חודש טבת היא 16:45. באותו יום השעה שנקבעה בבית הכנסת לתפילת מנחה היא 16:30.

כתבו לפי מי מן התנאים שבמשנה זמן זה מאוחר מדי לתפילת מנחה, ונמקו את תשובתכם.

(5 נקודות)

ג. "בתפילה יש שני קיומים [יסודות] נפרדים הכלולים במושג 'עבודה שבלב'."

(הרב יוסף דב סולוביצ'יק, שיעורים לזכר אבא מארי ז"ל)

על פי הרב יוסף דב סולוביצ'יק, מה הם שני היסודות שבתפילה? (4 נקודות)

4. ברכות

- א. (1) הרמב"ם חילק את הברכות לשלושה סוגים. כתבו את שלושת הסוגים, וציינו ברכה אחת מכל סוג.
 (2) כתבו אחת מן המטרות של הברכות.
 (6 נקודות)
- ב. (1) הסבירו מהי החשיבות של היין שבגללה נקבעה לו ברכה מיוחדת, ומהי החשיבות של הלחם שבגללה נקבעה לו ברכה מיוחדת.
 (2) "ועל הירקות אומר: 'בורא פרי האדמה'. רבי יהודה אומר: 'בורא מיני דשאים'" (ברכות, פרק ו', משנה א').
 כתבו טעם אחד לדעת רבי יהודה.
 (7 נקודות)

5. שבת

- א. "המכבה את הנר, מפני שהוא מתיירא מפני גויים... פטור" (שבת, פרק ב', משנה ה').
 (1) למה הכוונה במילה "פטור" במשנה זו?
 (2) מהו הטעם לדין שבמשנה זו?
 (4 נקודות)
- ב. "כחס על השמן... חייב. ורבי יוסי פוטר..." (שם).
 (1) "כחס על השמן" – הסבירו בלשונכם את המקרה.
 (2) תנא קמא ורבי יוסי נחלקו בשאלה אם אדם שעשה "מלאכה שאינה צריכה לגופה" חייב או פטור.
 הסבירו את המושג "מלאכה שאינה צריכה לגופה".
 (3) הסבירו מדוע המלאכה במקרה של "כחס על השמן" נחשבת "מלאכה שאינה צריכה לגופה".
 (9 נקודות)

6. מועדים – יום כיפור

- א. בנוגע למצוות התענית ביום כיפור כתב בעל ספר החינוך: "שאין דנין את האדם אלא לפי מעשיו שבאותה שעה".
 על פי דברים אלה, הסבירו את הטעם למצוות התענית ביום כיפור. (4 נקודות)
- ב. (1) עינוי הנפש ביום כיפור מורכב מחמישה איסורים, ואחד מהם הוא איסור אכילה ושתייה.
 ציינו שלושה איסורים נוספים.
 (2) כתבו מהו ההבדל בין חומרת האיסור לאכול ולשתות ביום כיפור ובין החומרה של שאר האיסורים ביום כיפור.
 (5 נקודות)
- ג. רבי אליעזר פטר את היולדת מאחד האיסורים ביום כיפור.
 על פי רבי אליעזר, כתבו מהו האיסור שהיולדת פטורה ממנו, והסבירו את הטעם לפטור זה. (4 נקודות)

7. מועדים – פסח

"ערבי פסחים סמוך למנחה - לא יאכל אדם עד שתחשך ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב" (פסחים, פרק י', משנה א').

א. "ערבי פסחים סמוך למנחה - לא יאכל אדם עד שתחשך" – מדוע אסור לאכול בזמן זה? (2 נקודות)

ב. יש שתי אפשרויות לקרוא את המשנה:

1. "לא יאכל אדם עד שתחשך ואפילו עני שבישראל".

2. "ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב".

על פי כל אחת מן האפשרויות, הסבירו מדוע הדגישה המשנה את העני. (6 נקודות)

ג. "ולא יפחתו לו מארבעה כוסות של יין, ואפילו מן התמחוי" (שם).

(1) מי הם שלא יפחתו לו?

(2) מהו תמחוי?

(5 נקודות)

8. קטע שלא נלמד

למדו את המשנה שלפניכם, וענו על השאלות שאחריה. היעזרו בפירוש של הרב פינחס קהתי המובא מתחת למשנה.

ברכות, פרק ה', משנה א'

אין עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש.

חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת ומתפללים, כדי שיכינו את לבם למקום.

אפילו המלך שואל בשלומו - לא ישיבנו;

ואפילו נחש כרוך על עקבו - לא יפסיק.

פירוש הרב פינחס קהתי

אין עומדין להתפלל - תפילת שמונה עשרה, אלא מתוך כבוד ראש - מתוך הכנעה ומורא שמיים, כמו שכתוב (תהלים ב', י"א): "עבדו את ה' ביראה" ... חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת ומתפללים - בבואם להתפלל היו מתעכבים תחילה במשך שעה אחת, כדי ליישב דעתם ולפנות מחשבתם מעסקיהם, ואחר כך היו עומדים להתפלל, כדי שיכינו את לבם למקום - לקדוש ברוך הוא, שיהא ליבם שלם בעבודת ה' ויכונו ברוממותו וביראת כבודו. אפילו המלך שואל בשלומו - בשעת התפילה, לא ישיבנו - לא יחזיר לו שלום, ואפילו נחש כרוך על עקבו, לא יפסיק - בגמרא אמרו: לא שנו שלא יפסיק אלא כשאין הדבר כרוך בסכנת נפשות, כגון שהמלך ששאל בשלומו הוא מלך ישראל, או שהנחש הכרוך על עקבו אין דרכו לנשוך או שאינו ארסי, אבל אם יש חשש של סכנת נפשות, כגון שמלך גוי שאל בשלומו, ואם לא ישיבנו, יש חשש שמא יהרגנו, או שעקרב או נחש ארסי הולך ומתקרב אליו, הריהו מפסיק.

א. "חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת ומתפללים".

(1) הסבירו בלשונכם מה עשו החסידים הראשונים, ומדוע הם עשו זאת.

(2) הסבירו את הקשר בין המעשה של החסידים הראשונים ובין הדין שברישא של המשנה.

(6 נקודות)

ב. (1) "אפילו המלך שואל בשלומו - לא ישיבנו".

באיזה מקרה הדין הוא "ישיבנו", ומדוע "ישיבנו"?

(2) "ואפילו נחש כרוך על עקבו - לא יפסיק".

באיזה מקרה יפסיק, ומדוע עליו להפסיק במקרה זה?

(7 נקודות)

9. יסודות תורה שבעל פה

א. (1) מה הן "בריות", ומהי "תוספתא"?

(2) מדרשי ההלכה – מכילתא, ספרא וספרי – חוברו בתקופת התנאים.

I. כתבו מה מאפיין את מדרשי ההלכה.

II. בחרו באחד ממדרשי ההלכה האלה, וציינו מהו החומש שעליו נכתב מדרש ההלכה שבחרתם.

(7 נקודות)

ב. (1) "משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שימשו כל צורכן, הרבו מחלוקות בישראל ונעשו שתי תורות".

(תוספתא חגיגה, פרק ב', הלכה ט')

הסבירו את הביטוי "שלא שימשו כל צורכן".

(2) "אלו ואלו דברי א-לוהים חיים הן" (עירובין יג, ע"ב).

הסבירו כיצד ייתכן ששתי דעות סותרות יהיו "דברי א-לוהים חיים".

(6 נקודות)

פרק שני (22 נקודות)

ענו על שתיים מן השאלות 10-12 (לכל שאלה – 11 נקודות).

10. בין אדם לחברו

א. (1) "השופך מים ברשות הרבים והוזק בהן אחר חייב בנזקו המצניע את הקוץ ואת הזכוכית והגודר את גדרו

בקוצים וגדר שנפל לרשות הרבים והוזקו בהן אחרים חייב בנזקן" (בבא קמא, פרק ג', משנה ב').

כתבו מהי המילה הראשונה של הסיפא במשנה זו.

(2) על פי הגמרא, החסידים הראשונים נזהרו מאוד שרכושם לא יזיק לאחרים.

כתבו מהו המעשה שעשו החסידים הראשונים המעיד על הזהירות הזאת.

(4 נקודות)

ב. (1) על פי הגמרא, מה הן שלוש העצות לאדם שרוצה לנהוג במידת החסידות?

(2) על פי המהרש"א, כל אחת מן העצות האלה נועדה לתקן תחום אחד בחייו של האדם.

ציינו מהו התחום בחייו של האדם שכל אחת מן העצות האלה נועדה לתקן.

(7 נקודות)

11. כבודו של אדם

א. "רבי יהושע אומר: עין הרע, ויצר הרע, ושנאת הבריות - מוציאים את האדם מן העולם" (אבות, פרק ב', משנה י"א).

מהי "שנאת הבריות"? כתבו שני פירושים. (4 נקודות)

ב. "רבי ישמעאל אומר: הווי קל לראש, ונוח לתשחורת" (שם, פרק ג', משנה י"ב).

(1) המשנה מדריכה את האדם כיצד עליו לנהוג עם הבריות.

הסבירו את ההדרכות שבמשנה המצוטטת.

(2) הרב מנחם מנדל שניאורסון (האדמו"ר מלובביץ') דן בקשר המיוחד בין התוכן של משנה זו ובין רבי ישמעאל

שאמר אותה. הסבירו קשר זה.

(7 נקודות)

12. ארץ-ישראל

"בראשונה, כל מי שיודע לקרות - קורא, וכל מי שאינו יודע לקרות - מקרין אותו. נמנעו מלהביא; התקינו...".

(ביכורים, פרק ג', משנה ז')

א. (1) על איזו קריאה מדובר במשנה המצוטטת?

(2) "נמנעו מלהביא" - מי הם שנמנעו מלהביא, ומדוע?

(3) בהמשך המשנה מתוארת תקנה שתיקנו חז"ל. כתבו מהי התקנה.

(7 נקודות)

ב. "כיוון שנמנעו מלהביא... אף על פי שמצמצם את הרעיון והרגש קצת אצל היודע..." (הראי"ה קוק, עין אי"ה, ברכות).

על פי הראי"ה קוק, מהו ההפסד שנגרם בעקבות התקנה, ולמי נגרם ההפסד הזה? (4 נקודות)

בהצלחה!